

Təhsil müəssisələrində multimediyaya texnologiyalarının tətbiqi məsələləri

Əzizə İlkin qızı Fərzəliyeva

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

E-mail: hamidovsaid@mail.ru

Rəyçilər: p.ü.f.d., dos. S.S. Həmidov,
t.ü.f.d. Ç.M. Həməzəyev

Açar sözlər: multimedia texnologiyaları, tədris prosesinin informasiya bazası, biliyin vizuallaşdırılması, interaktiv interfeys, əyani materialların nümayişi, xəyali düşüncə, multimedia avadanlığı, elektron tədris sistemləri

Ключевые слова: мультимедийные технологии, информационная база учебного процесса, визуализация знаний, интерактивный интерфейс, демонстрация визуальных материалов, образное мышление, мультимедийное оборудование, электронные системы обучения

Key words: multimedia technologies, informational base of educational process, visualization of knowledge, interactive interface, demonstration of visual materials, creative thinking, multimedia equipment, electronic learning systems

Müasir ali təhsil sisteminin inkişaf tendensiyaları - təhsil prosesinə müxtəlif fəal forma, metod və vasitələrin geniş tətbiqi ilə ayrılmaz şəkildə bağlıdır. Cəmiyyətin informasiyalaşdırılmasında aparıcı tendensiyalardan biri də multimedia texnologiyalarının inkişafı, onların sosial həyatın müxtəlif sahələrinə: istehsal, biznes, elm, təhsil, kütləvi istehlak mədəniyyətinə nüfuz etməsidir. Məzmun və forma zənginliyini, müxtəlif növ mətn, qrafika, nitq, musiqi, video, foto məlumatların və bunları çıxarmaq üçün müxtəlif yolların birləşməsini təmin edən bu texnologiyalar dünyanın multimedia düşüncəsini formalaşdırır.

Multimedia texnologiyalarından istifadə tələbələrin yaradıcılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirməklə yanaşı, tədris prosesinin təşkilində yeni imkanlar açır. Aktiv təlim metodlarının effektiv tətbiqi üçün kifayət qədər kompüter avadanlığı təchiz etmək, həmçinin tədris prosesinin təşkilində metodiki və məlumat bazası hazırlamaq üçün böyük və ciddi bir işə ehtiyac var.

Hal-hazırda multimedia texnologiyaları təhsil prosesində yeni informasiya texnologiyalarının ən sürətlə inkişaf edən sahələrindən biridir.

İlk vəzifə həm məntiqi düşüncə üçün xarakterik olan obyektləri, həm də obrazların modellərini yaratmaqdır.

İkinci vəzifə, mətn təsvirlərini tapmaq və hələ mümkün olmayan insan biliklərini görüntüləməkdir

Üçüncüsü, müşahidə olunan şəkillər-şəkillərin dinamikasının arxasında gizlənən mexanizmlər və proseslər haqqında bəzi fərziyyələrin formalaşdırılmasına keçid yollarının axtarılmasıdır.

Beləliklə, tədris prosesinin təşkilində multimedia texnologiyalarının (məlumatların operativ istifadəsi, audio və vizual materialların birləşməsi və s.) üstünlüyünü müşahidə edirik. Bu cür texnologiyalardan istifadə təhsil məlumatlarını əhəmiyyətli dərəcədə aktivləşdirir, qavrayış üçün daha əyani və mənimsənilməsini asanlaşdırır.

Təhsil işçiləri, elm adamları, proqramçılar, multimediyaya tədris vasitələri istehsalçıları və

təcrübəli müəllimlərin birgə səyləri ilə təhsilin məzmununa, tədris metodlarına və texnologiyalarına təhsil və informasiya yanaşmalarının inteqrasiyasına çevrilən yeni bir informasiya tədris mühiti yaradılır.

Müasir təhsil sistemi getdikcə daha çox informasiya texnologiyaları və bir sıra amillərin kömək etdiyi kompüter telekommunikasiyasından, ilk növbədə təhsil müəssisələrinin güclü kompüter texnologiyaları ilə təchiz olunmasından və İnternet cəmiyyətinin inkişafından daha çox istifadə edir.

Kompüter tədrisində və elmi tədqiqatların aparılmasında istifadə sahəsi çox böyükdür. Kompüter texnologiyalarının tədris prosesinə inteqrasiyasının aşağıdakı prioritet məsələləri müəyyən edilə bilər:

- psixoloji və pedaqoji dövr,
- kompüter alətlərinin sistemləşdirilməsi;
- dünya İnternet şəbəkəsinin təhsildə rolunun nəzərə alınması.

Hər müəllimin özünəməxsus iş tərzı var. Kimsə yazı taxtasında işləməyə vərđış edib, kimsə öz masasında oturarkən və ya kürsüyə oturarkən materialı izah etməyə üstünlük verir, kimsə üçün sinifdə sərbəst hərəkət etmək daha asan və daha vərđışlidir.

Ancaq ola bilsin ki, bir çox müəllim vizual materiallar nümayiş etdirmək ehtiyacı ilə qarşılaşır. Müəhazirə və seminar forması müasir yenilikçi həllər ilə birləşdirilməlidir.

Xarici təcrübəni öyrənərək aşağıdakı vacib cəhəti vurğulamaq olar: Müəllim tələbəyə məsləhətçi, bəzən hətta tələbənin həmkarı rolunda çıxış edir.

Bu halda bəzi müsbət məqamları qeyd edək: tələbələr tədris prosesində fəal iştirak edirlər, müstəqil düşünməyi öyrənirlər, fikirlərini ortaya qoyurlar və real vəziyyətləri simulyasiya edirlər.

Multimedia texnologiyalarının istifadəsi müəllimə vizual materialın nümayişini daha səmərəli idarə etməyə, qrup işini təşkil etməyə və özünün yenilikçi inkişaflarını yaratmağa imkan verir, eyni zamanda adi iş ritmini və tərzini pozmur.

İndi isə media dərsi dizaynı üçün metodoloji əsaslara nəzər salaq. Bir media dərsi prosesində, təhsil məlumatlarının ötürülməsi və mənimsənilməsində təhsil prosesinin iki yeni komponenti iştirak edir:

1. Kompüter yeni universal bir texniki tədris və inkişaf vasitəsinin yerini alır.

2. Proqram məktəb fənni və ya onun ayrı-ayrı bölmələri və mövzularının tədrisinin ənənəvi texnologiyasını tamamlayır.

Mətn şəklində aydın şəkildə qurulmuş təhsil məlumatlarını, animasiya və səs effektləri ilə təchiz olunmuş diaqramlar, rəqəmlər, cədvəllər, video kliplər şəklində bir çox əyani şəkilləri ehtiva edirlər.

Eyni zamanda, həm kompüter, həm də tədris prosesinin digər komponentləri ilə üzvi şəkildə əlaqəli olmalıdır (məqsədlər, məzmun, formalar, tədris metodları, müəllim və tələbə fəaliyyətləri).

Kompüter və multimedia proqramlarının istifadəsi hansı dəyişikliklərə səbəb olur?

İlk növbədə tədrisin didaktik prinsipləri genişləndirilir və zənginləşdirilir. Son illərdə didaktika artıq əyanilik, əlçatanlıq, sistemətiklik, tutarlılıq kimi prinsiplərin mənalarında yenedən nəzərdən keçirilmişdir. İki yeni prinsip də müəyyən edildi - təlimin və fəaliyyətin fərđiləşdirilməsi.

Hazırda inteqrativlik prinsipi kompüterlərdən istifadə etməklə təhsil fəaliyyətinin tərkib hissələrinin formalaşmasında lider mövqeyə çatdırılır.

Müəllim tərəfindən fənnin əsas xüsusiyyətləri daha aydın şəkildə təqdim edilir və inteqra-

tiv əlaqə qurulur .

Qurulan əlaqələrdə kompüter tədris prosesinə daxil etməyə, ənənəvi və kompüter tədris metodlarını birləşdirməyə, təhsil prosesinin intensivləşməsinə kömək edən pedaqoji mühit yaratmağa imkan verir.

İntegrativ əlaqələrin nəzərə alınması da pedaqoji hədəflərin tənzimlənməsinə gətirib çıxarır. Media dərslərinin prioritet məqsədi, öyrənmə prosesində tələbələrin müasir məlumatla zəngin bir mühitdə səmərəli müstəqil yaradıcılıq fəaliyyətini inkişaf etdirməkdir. Bunu nəzərə alaraq, bir media dərsi hazırlayarkən, müəllim yalnız mövzuda təhsil tapşırıqlarını deyil, həm də bir tapşırıq üçlüyündə (təhsil, təlim, inkişaf) təyin edir, əlavə olaraq məlumat mədəniyyətinin tərkib hissələrini formalaşdırma vəzifələrini vurğulayır. Bunlara zəruri məlumatları seçmək bacarığının inkişafı, məlumatların texniki işlənməsinin yeni üsulları ilə tanışlıq, məlumatların kompüter işlənməsində praktik bacarıqların formalaşması və s. aiddir.

Məsələn, fizika dərslərində məktəblilərin kompüter modeli təcrübəsi aparmaq bacarıqlarının formalaşdırılması və ya hər hansı mətni kompüterə yazarkən, klaviatura simulyatoru ilə işləmək bacarıqlarının inkişafı nəzərdə tutulur .

Şagirdlərin sinifdəki işi aşağıdakı kimi təşkil edilə bilər:

- frontal - video fraqmentlərinə baxmaq, obyektlərdəki dəyişiklikləri müşahidə etmək,
- fərdi olaraq - praktik işlərin görülməsi, problemlərin həlli,
- kiçik qruplarda - ümumi təhsil layihəsinin icrası, nümunə eksperimentinin qurulması və s.

Dərsin quruluşu tədris prosesinin bütün komponentlərini və əlaqələrini, həmçinin kompüterdə əks etdirə bilər:

— kompüterdə və (və ya) kompüter olmadan aktualaşdırma (tədris materialının təkrarlanması, materialın ilkin mənimsənilməsi);

— bilik, bacarıq, bacarıqların formalaşması- kompüterdə və (və ya) kompüter olmadan;

— tətbiqetmə - (tədris materialının praktikada tətbiqi, materialın mənimsənilməsi səviyyəsinin yoxlanılması) kompüterdə və (və ya) kompüter olmadan;

Optimal təşkilati forma və metodların seçimi müəllimdə qalır. Multimedia texnologiyalarının didaktik potensialı aşağıdakılarda özünü göstərir:

Multimediya mənbələrinin istifadəsi bir çox tədris metod və üsullarını əvəz etməyə imkan verir. Məsələn, hekayə və izahatları olan mühazirələr slaydlar və səsli təqdimatla əvəz edilə bilər, nəzarət üsulları kompüter testi şəklində həyata keçirilir. Multimedia texnologiyaları tədris və təhsil metodlarının inteqrasiya olunmuş tətbiqini təmin edir. Tədris və tərbiyə prosesinin effektivliyi şifahi, əyani və praktik metodların kompleks tətbiqindən asılıdır. İnteraktiv vasitələr belə bir tətbiqi həyata keçirməyə imkan verir.

Multimedia texnologiyaları müxtəlif pedaqoji problemlərin həllinə yönəlmiş geniş funksiyalara malikdir. Bütün bu multimedia xüsusiyyətləri və imkanları tədris prosesinin keyfiyyətini artırmağa kömək edir.

Məlumatların üç formada olur: qrafika, video və audio

Bu, tələbələr tərəfindən asanlıqla qavranılan, pedaqoji prosesin təşkili üçün minimum xərc tələb edən və şagirdlər üçün minimum yükü olan elmi, estetik və praktik komponentlərin inteqrasiyası üçün şərait yaradır.

Multimedia texnologiyalarının və ənənəvi pedaqoji vasitələrin kompleks tətbiqi tələbələrin təhsilə marağını aktivləşdirməyə xidmət edir. İnteraktiv təlim emosional bir rəngə malikdir, bu da siniflərə marağın artmasına və tədris materialının daha məhsuldar mənimsənilməsinə kömək edir. Multimedia texnologiyaları tədris materialının daha yüksək keyfiyyətdə aydınlığına nail olmağa imkan verir. Multimediya texnologiyaları, bir insanın məlumat alması, emal et-

məsi və mənimsəməsi, lazım gələrsə köçürməsi mexanizmidir. Təlim prosesində müasir informasiya texnologiyalarından istifadə keyfiyyətini yüksəltməyə və bütün təhsil sistemini tamamilə yeni inkişaf səviyyəsinə köçürməyə imkan verir.

Məqalənin aktuallığı. Müasir təlim texnologiyasının istifadəsində daha səmərəli təlimin təmin edilməsi məqalənin aktuallığını təşkil edir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Elmi yenilik multimediyaya vasitələrinin təlim prosesində təkmilləşdirilməsindən ibarətdir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Müasir təlim texnologiyalarından olan multimediyaya vasitələrinin təlim prosesinə tətbiq məqalənin praktik əhəmiyyətini təşkil edir. Eyni zamanda məqalədən orta ixtisas, orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri ilə yanaşı, tələbə və magistrantlar da istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Allahverdiyeva N., Namazov M. Kompüter və informasiya-kommunikasiya texnologiyaları. Bakı, 2012.

2. Bayramov H.M., Mənsimov H. İ., Məmmədov Ə.S. Kompüter şəbəkələrinin əsasları. Unec. Bakı, 2019.

3. Зайцев В.С. Мультимедийные технологии в образовании: современный дискурс. Методическое пособие. Челябинск, 2018.

4. Жук Ю.А. Мультимедийные технологии: Учебное пособие. Самостоятельное учебное электронное издание. Сыктывкар, 2012.

А.И. Фарзалиева

Проблемы применения мультимедийных технологий в образовательных учреждениях

Резюме

Использование мультимедийных технологий открывает новые возможности в организации учебного процесса, а также в развитии творческих способностей обучающихся. Совместными усилиями работников сферы образования, ученых, программистов, производителей мультимедийных средств обучения и преподавателей-практиков создается новая информационная образовательная среда, в которой определяющим становится интеграция образовательных и информационных подходов к содержанию образования, методам и технологиям обучения.

A.I. Farzaliyeva

**Issues of application of multimedia technologies
in educational institutions**

Summary

Using multimedia technologies opens new opportunities in educational process as well as in development of creative abilities of students. Educators, scientists, programmers, producers of multimedia teaching aids, teachers-practitioners all together open new informational educational environment where the determinant is integration of educational and informational approaches to educational content, methods and learning technologies.

Redaksiyaya daxil olub: 25.06.2021